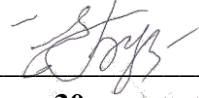

БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

«Затверджую»
Завідувач кафедри
доц. О. Д. Бузова

«30» серпня 2024 р.

Робоча програма навчальної дисципліни
підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти
Історія хорового мистецтва

Спеціальність: 014 Середня освіта (Мистецтво.Музичне мистецтво)

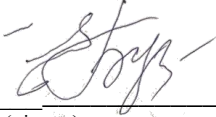
Освітньо-професійна програма Середня освіта (музичне мистецтво)

Факультет: психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Запоріжжя, 2024

Робоча програма «Історія хорового мистецтва» для здобувачів вищої освіти спеціальності
014 Середня освіта (Мистецтво.Музичне мистецтво)
Освітньої програми Середня освіта (музичне мистецтво)
Розробник: кандидат педагогічних наук, доцент Григор'єва В. В.

Робочу програму погоджено проектною групою освітньої програми «Середня освіта (музичне мистецтво)» та схвалено на засіданні кафедри теорії і методики навчання мистецьких дисциплін
від “30” серпня 2024 року (протокол № 1)

Завідувач кафедри (підпис) (Бузова О.Д.)
(прізвище та ініціали)

Гарант освітньої програми (підпис) (Омельченко А.І.)
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 4	Галузь знань 01 Освіта /Педагогіка	За вибором	
Змістових модулів – 6	Спеціальність: 014 Середня освіта (Мистецтво.Музичне мистецтво)	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин - 120		1-й	1-й
		Семестр	
	1-й	1-й	
		Лекції	
Мова навчання: українська	Освітньо-професійна програма: Середня освіта (музичне мистецтво)		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента - 96	Освітній ступінь: магістр	12	4 год.
		Практичні, семінарські	
		12	4 год.
		Самостійна робота	
		96	112 год.
		Вид контролю: залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 24:96

для заочної форми навчання – 8:112

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Історія хорового мистецтва» - формування професійно-орієнтованого кругозору майбутнього вчителя музики, знань про багатовікові традиції хорового виконавства, яке належить до найвищих проявів людської художньої діяльності і займає особливе місце у світовому культурному процесі; озброєння студентів просвітницькою інформацією щодо жанрів вітчизняного та зарубіжного хорового мистецтва, знаннями про загальні тенденції у світовому хоровому виконавстві, специфіку їх прояву в різних виконавських напрямках, національних виконавських школах, діяльність визначних хорових колективів та диригентів.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Історія хорового мистецтва» є:

- формувати у майбутніх вчителів інтересу до хорового мистецтва як найціннішого духовного надбання світової культури;
- розширювати професійний музичний кругозір;
- спонукати студентів до глибокого осмислення багатовікових традицій хорового виконавства, яке належить до найвищих проявів людської художньої діяльності і займає особливе місце в світовому культурному процесі;
- формувати вміння аналізувати хорове мистецтво в історичному ракурсі у сукупності загальних тенденцій світового хорового виконавства,
- формувати усвідомлення специфіки прояву хорового мистецтва в різних виконавських напрямках, національних виконавських школах, діяльності найбільш визначних хорових колективів та диригентів;
- формувати у студентів власне відношення до традиційних історичних аспектів курсу;
- формувати вміння творчо організовувати розумову діяльність в процесі сприйняття творів хорового мистецтва;
- закладати основи творчого підходу до пошукової діяльності у процесі сприйняття матеріалу даного курсу
- формувати усвідомлення ролі хорового мистецтва у навчально-професійній діяльності майбутнього вчителя музики;
- формувати у майбутніх вчителів педагогічно спрямованого процесу спілкування із творами хорового мистецтва;
- виховувати любов та інтерес до світової хорової культури;
- формувати здатність до прояву самостійних поглядів, позицій, суджень у процесі ознайомлення з курсом «Історія хорового мистецтва».

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Програмні компетентності	Компетенції*	Результати навчання
-------	--------------------------	--------------	---------------------

1	загальні	ЗК 2. Здатність використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.	Демонструє вміння використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології для пошуку, обробки та обміну інформацією у професійній діяльності, презентації власних та спільних результатів, реалізації дистанційного та змішаного навчання тощо.
		ЗК 3. Здатність планувати та управляти освітньою діяльністю, забезпечувати та оцінювати якість виконуваних робіт.	Демонструє вміння застосовувати знання з музичної психології, педагогіки мистецтв, фундаментальних і прикладних наук (відповідно до предметної спеціальності) у практичних ситуаціях здійснення освітньої діяльності, поглиблює знання з предметної області.
		ЗК 6. Здатність розробляти та презентувати освітні проєкти, управляти ними та мотивувати виконавців на досягнення спільної мети.	Демонструє вміння застосовувати знання з музичної психології, педагогіки мистецтв, фундаментальних і прикладних наук (відповідно до предметної спеціальності) у практичних ситуаціях здійснення освітньої діяльності, поглиблює знання з предметної області
2	фахові	ФК 4. Здатність особистості до усвідомлення мистецтва як явища суспільного життя України та світу, засвоєння основних її закономірностей, стилів і жанрів до оволодіння засобами втілення	Розуміє значущість культури і мистецтва для виховання і розвитку особистості, керується у своїй діяльності цінностями світової і національної музичної культури, принципами полікультурної толерантності, діалогу і

	художніх образів у виконавстві.	співробітництва.
	ФК 8. Здатність екстраполювати національні, етнічні, регіональні соціокультурні цінності та традиції в освітнє середовище засобами мистецтва.	

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль № 1 Становлення та розвиток хорових жанрів у творчості зарубіжних композиторів.

Тема 1. Хорові твори малих форм у творчості європейських зарубіжних композиторів.

Зародження європейської професійної музики. Ранні жанри церковної хорової музики (християнська псалмодія, антифонний респонсорний спів, гімни). Григоріанський хорал, його специфіка. Історичне значення органуму. Поява багатоголосного хорового мотету в епоху Відродження. Жанри італійського Ars nova – качча, балада, мадригал. Роль нідерландського музичного мистецтва у становленні європейської хорової поліфонії та створення універсальних законів поліфонії. Жиль Беншуа як засновник бургундської хорової школи. Гійом Дюфаї та особливості духовних та світських жанрів у творчості. Представники фламандської школи – Окегем, Обрехт, Ізаак, Жоскен Дебре. Нові композиційні прийоми у творчості. Виникнення ліричного мадригалу (Вілларт, Аркадельт, Орландо Лассо). Еволюція у процесі історичного розвитку. Заснування римської школи (Дж. Палестрина, Дж. Габріелі). Духовні жанри та їх особливості. Шансон як прояв французького Відродження (Клеман Жанекен). Німецька хорова музика XVIII ст. (Генріх Шютц). Малі хорові форми у творчості європейських композиторів XIX століття (Л. Бетховен, К. Вебер, Ф. Шуберт, Ф. Мендельсон, Р. Шуман, Й. Брамс, Ф. Ліст, Б. Сметана, Ш. Гуно, Ж. Біізе, А. Дворжак, Е. Гріг, З. Фібіх, Г. Форе).

Тема 2. Розвиток жанрів меси та реквієму.

Меса як цілісна багаточастинна музична композиція. Її роль у музичній культурі епохи Відродження. Історія виникнення. Композиційна побудова меси та її стилістика. Фактура меси та принципи розвитку музичного матеріалу. Види циклів григоріанської меси (proprium і ordinarium). Структура меси з урахуванням поділу. Зміст частин меси Ordinarium. Меси Ласо, Палестрини, Дебре. Особливості хорової фактури. Зародження монодичних музичних форм та їх вплив на розвиток жанру меси (кантатна меса). Виникнення коротких мес на рубіжі XVII – XVIII століть. Структура та релігійне значення (А. Вівальді). Меси у творчості Й. Баха та Й. Гайдна. Особливості меси другої половини XIX ст. (Г.

Берліоз, А. Тома, Ш. Гуно, К. Сен-Санс, Ф. Ліст). Реквієм як вид траурної заупокійної меси. Виникнення та основні відмінності від меси. Структура реквієму. Жанр реквієму у творчості композиторів XVI – XVIII ст. Структура реквієму В. Моцарта.

Змістовий модуль № 2 Розвиток хорових жанрів у творчості зарубіжних композиторів.

Тема 1. Еволюція ораторіальних жанрів у творчості європейських зарубіжних композиторів.

Витоки жанру ораторія. Лауди – побутові хвалебні піснеспіви. Діалогізована форма лауд. Розвиток ораторії в Італії: вульгарна та латинська ораторія. Демократичність та загальнодоступність вульгарних ораторій. Літургійний мотет як історичний попередник латинської ораторії. Латинська ораторія у творчості Дж. Кариссими («Ієвфай», «Суд Соломона», «Валтасар»). Жанр ораторії у творчості Г. Шютца, А. Скарлатті, Г. Генделя, Й. Баха.

Тема 2. Становлення та розвиток кантати та суміжних з нею хорових жанрів.

Кантата як самостійний циклічний жанр хорової музики. Загальні форми кантат і ораторій: речитативи, арії, вокальні ансамблі, хори, інструментальні інтермедії. Специфічні риси кантати: тяжіння до світських сюжетів, ліричність та камерність.

Змістовий модуль № 3 Культурно-історична періодизація українського хорового мистецтва.

Тема 1. Становлення та розвиток хорового жанру. Становлення вітчизняної професійної хорової традиції в контексті церковнослов'янської хорової культури XI-XV століть. Розвиток хорового мистецтва в XVI-XVII століттях в контексті секуляризації мистецтва, відродження національних культурних традицій, гуманізації освіти. Знаменний розспів у 16 – 17 століттях. Строчний спів. Київський розспів. Реформа знаменного співу. Духовна пісенна творчість. Псалми і канти. Музична характеристика і тематика кантів. Г.С. Сковорода і канти.

Тема 2. Становлення та розвиток хорового жанру. Хорова творчість в контексті жанрово-типологічних ознак партесного концерту Церковний партесний спів. Восьмиголосний партесний концерт. М.П. Дилецький. Зародження ознак національного хорового стилю в творчості композиторів М. Дилецького, І. Календи, К. Коновського, О. Лешковського, Г. Львовського. Дванадцятиголосний партесний концерт. Класичний духовний хоровий концерт. Перші професійні хори та їх значення у розвитку хорової культури.

Змістовий модуль № 4 Історичні етапи розвитку вокально-хорового мистецтва України XVIII - XIX століття.

Тема 1. Хорове мистецтво у XVIII столітті – першій половині XIX століття. Жанр хорового концерту у творчості композиторів М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, С. Дегтярьова. Еволюція хорового мистецтва в другій половині XIX століття (М. Лисенко, П. Сокальський, Я. Степовий, К. Стеценко).

Тема 2. Професіоналізація хорового виконавства в Україні. Розвиток професійної хорової музики в Україні на території Київської Русі. Відкриття перших співочих шкіл. Хоровий спів у програмі братських шкіл. Започаткування партесного багатоголосся у Києво-Печерській Лаврі. Іван Снігурівський –

реформатор церковного співу. Формування хорових колективів світського характеру (друга пол. XIX ст.). Роль у професіоналізації хорового виконавства О. Нижанківського, А. Вахнянина, К. Стеценко, П. Козицького, М. Леонтовича, Я. Яциневича, М. Вериківського.

Змістовий модуль № 5 Українське хорове мистецтво XX століття.

Тема 1. Диригентсько-хорові школи України другої половини XX ст. Культурознавчі та історико-педагогічні аспекти функціонування хорових шкіл (львівська, одеська, київська та харківська). Специфічні регіональні традиції, естетичні установки, звукові еталони епохи, комплекс педагогічних принципів.

Тема 2. Неоміфологізм як естетичне явище і художньо-стильова течія в українському хоровому мистецтві. Музичний неоміфологізм у професійно-хоровій традиції другої половини XIX століття (М. Лисенко) – XX століття (В. Губаренко, Л. Грабовський, М. Скорик, Є. Станкович). Його зв'язок із полістилістичними тенденціями постмодернізму. Естетичні засади неоміфологізму та стильові ознаки неоміфологічних творів. Використання сучасних композиторських технік (серіалізм, алеаторика, пуантилізм, додекафонія, пантематизм). Міфологічна символіка хорової опери “Золотослов” Л. Дичко. Рапсодія “Обереги” Ю. Алжнева в проєкціях міфопоетичного світосприйняття.

Змістовий модуль № 6 Жанрові та стилістичні особливості сучасного хорового мистецтва.

Тема 1. Жанр реквієму в хоровій музиці XX ст. Функціонально-структурні різновиди реквієму в сучасній українській хоровій культурі. Реформація Реквієму. Еволюція реквієму як музичного жанру. Літургічні ознаки реквієму в творах М. Шука, О. Щетинського, В. Манника. Сюїтний принцип організації реквієму (твори Ю. Шамо, В. Зубицького, В. Пацери).

Тема 2. Хорове виконавство у 20 столітті.

Національна заслужена капела бандуристів України ім. Г. Майбороди. Національна заслужена академічна хорова капела України «Думка». Академічний хор ім. П. Майбороди Національної радіокомпанії України. Національний заслужений академічний український народний хор України ім. Г. Верьовки. Муніципальна академічна чоловіча хорова капела України ім. Л. Ревуцького.

Тема 3. Форми хорового виконавства (хорові студії та хорові театри). Хоровий театр як нетрадиційна форма хорового виконавства. Передумови розвитку хорового театру у сучасній музичній культурі. Традиційні шляхи театралізації хорової музики у творчості композиторів XX ст. Нові форми театралізації хорової музики у контексті візуально орієнтованої музичної культури XX ст. Персоналії сучасного хорового мистецтва. Члени спілки композиторів України (І. Алексейчук, М. Волинський, Г. Гаврилець, В. Гайдук, Ю. Іваненко, В. Полева, В. Степурко, В. Стеценко, Б. Фільц) та їх творчі доробки.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі			усього	у тому числі				
		л	п	с.р.		л	п	с.р.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Модуль 1										
Змістовий модуль 1. Становлення та розвиток хорових жанрів у творчості зарубіжних композиторів										
Тема 1. Хорові твори малих форм у творчості європейських зарубіжних композиторів.	10	2	2	6			10			10
Тема 2. Розвиток жанрів меси та реквієму.	10	2	2	6			10	2	2	6
Разом за змістовим модулем 1	20	4	4	12			20	2	2	16
Змістовий модуль №2 Розвиток хорових жанрів у творчості зарубіжних композиторів										
Тема 1. Еволюція ораторіальних жанрів у творчості європейських зарубіжних композиторів	10	2		8			10			10
Тема 2. Становлення та розвиток кантати та суміжних з нею хорових жанрів.	10	2		8			10	2		8
Разом за змістовим модулем 2	20	4		16			20	2		18
Усього годин	40						30			
Змістовий модуль № 3 Культурно-історична періодизація українського хорового мистецтва										
Тема 1. Становлення та розвиток хорового жанру. Знаменний розспів. Духовна пісенна творчість	10	2	2	6			10		2	8
Тема 2. Становлення та розвиток хорового жанру. Партесний спів. Класичний духовний хоровий концерт	10	2		8			10			10
Разом за змістовим модулем 3	20	4	2	14			20		2	18
Змістовий модуль № 4 Історичні етапи розвитку вокально-хорового мистецтва України XVIII - XIX століття										
Тема 1. Хорове мистецтво у XVIII столітті – першій половині XIX століття	10		2	8			10			10
Тема 2. Професіоналізація хорового виконавства в Україні.	10			10			10			10
Разом за змістовим модулем 4	20		2	18			20			20
Усього годин	40						30			
Змістовий модуль № 5 Українське хорове мистецтво XX століття										
Тема 1. Диригентсько-хорові школи України другої половини XX ст. – поч. XXI ст.	10			10			10			10
Тема 2. Неоміфологізм як естетичне явище і художньо-стильова течія в українському хоровому мистецтві	10		2	8			10			10
Разом за змістовим модулем 5	20		2	18			20			20
Змістовий модуль № 6 Жанрові та стилістичні особливості сучасного хорового мистецтва										
Тема 1. Жанр реквієму в хоровій музиці	6			6			6			6

XX ст										
Тема 2. Хорове виконавство у 20 столітті	7		2	5		7			7	
Тема 3. Форми хорового виконавства	7			7		7			7	
Разом за змістовим модулем 6	20		2	18		20			20	
Усього годин	40					30				
Усього годин	120	12	12	96		120	4	4	112	

5. Теми лекційних занять

№ теми	Назви тем та анотований зміст	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Хорові твори малих форм у творчості європейських зарубіжних композиторів.	2	
2	Розвиток жанрів меси та реквієму	2	2
3	Еволюція ораторіальних жанрів у творчості європейських зарубіжних композиторів	2	
4	Становлення та розвиток кантати та суміжних з нею хорових жанрів.	2	2
5	Становлення та розвиток хорового жанру. Знаменний розспів. Духовна пісенна творчість	2	
6	Становлення та розвиток хорового жанру. Партесний спів. Класичний духовний хоровий концерт	2	
7	Жанр реквієму в хоровій музиці XX ст.		
8	Персоналії сучасного хорового мистецтва.		
	Усього	12	4

6. Теми практичних занять

№ теми	Назви тем та анотований зміст	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Хорові твори малих форм у творчості європейських зарубіжних композиторів.	2	
2	Розвиток жанрів меси та реквієму	2	2
3	Еволюція ораторіальних жанрів у творчості європейських зарубіжних композиторів		
4	Становлення та розвиток кантати та суміжних з нею хорових жанрів.		
5	Становлення та розвиток хорового жанру. Знаменний розспів. Духовна пісенна творчість	2	2
6	Хорове мистецтво у XVIII столітті – першій половині XIX століття	2	
7	Неоміфологізм як естетичне явище і художньо-стильова течія в українському хоровому мистецтві	2	
8	Хорове виконавство у 20 столітті	2	

Усього	12	4
---------------	-----------	----------

7. Самостійна робота

№ теми	Назви тем та анотований зміст	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Хорові твори малих форм у творчості європейських зарубіжних композиторів.	6	10
2	Розвиток жанрів меси та реквієму.	6	6
3	Еволюція ораторіальних жанрів у творчості європейських зарубіжних композиторів.	8	10
4	Становлення та розвиток кантати та суміжних з нею хорових жанрів.	8	8
5	Становлення та розвиток хорового жанру. Знаменний розспів. Духовна пісенна творчість	6	8
6	Становлення та розвиток хорового жанру. Партесний спів. Класичний духовний хоровий концерт	8	10
7	Хорове мистецтво у XVIII столітті – першій половині XIX століття	8	10
8	Професіоналізація хорового виконавства в Україні.	10	10
9	Диригентсько-хорові школи України другої половини XX ст. – поч. XXI ст.	10	10
10	Неоміфологізм як естетичне явище і художньо-стильова течія в українському хоровому мистецтві	8	10
11	Жанр реквієму в хоровій музиці XX ст	6	6
12	Хорове виконавство у 20 столітті	5	7
13	Форми хорового виконавства	7	7
	Усього	96	112

7. Методи навчання

1. Словесні методи: лекція, розповідь-пояснення, бесіда.
2. Наочні методи: ілюстрація, демонстрація, опорні конспекти, самостійне спостереження.
3. Практичні методи: постановка завдання, аналіз підсумків практичної роботи, вправи, використання звукозаписуючої та звуковідтворюючої апаратури, комп'ютерів.
4. Методи контролю і самоконтролю: тестові завдання, МКР, усне опитування, письмовий контроль.
5. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності (метод створення ситуації новизни, метод опори на життєвий досвід, дискусії, диспути)

9. Засоби оцінювання
Стандартизовані тести
9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота							Сума	
ЗМ 1		ЗМ 2		ЗМ 3		ЗМ 4		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	
9	9	5	5	9	5	7	3	
Поточне тестування та самостійна робота							Сума	
ЗМ 5		ЗМ 6			Тестування та музична вікторина			109
T9	T10	T11	T12	T13			34	
3	7	3	7	3				

Максимальний рейтинговий показник становить 100 балів (з урахуванням коефіцієнту 1,09)

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності		Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
78-89	B	добре	
65-77	C		
58-64	D		
50-57	E	задовільно	
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. Методичне забезпечення

1. Навчальна і мистецтвознавча література.
2. Навчально-методична документація (навчальна та робоча програма дисципліни, опорні конспекти лекцій, методичні рекомендації до проведення практичних занять та самостійної роботи).
3. Методичні матеріали для студентів з питань самостійного опрацювання фахової літератури.
4. Тематика реферативних робіт.
5. Інтерактивні мультимедійні матеріали.
6. Аудіотека.
7. Засоби контролю знань (питання поточного контролю, тести).
8. Питання до заліку.

11. Рекомендована література

Базова

1. Бенч-Шокало О. Г. Український хоровий спів: Актуалізація звичасвої традиції: навчальний посібник. К.: Ред. журн. "Укр. Світ", 2002. 440 с.
2. Горбенко С. Українська дитяча хорова література. К.: НПУ, 2004. Ч. 2. 270 с.
3. Гулеско І. І. Національний хоровий стиль: навч. посібник. Х., 1994. 43 с.
4. Коломоєць О.М. Історія та теорія українського хорового мистецтва: навч. посіб. Дніпро: Ліра, 2023. 288 с.
5. Корній Л. Історія української музики. Частина третя. ХІХ ст. Підручник. Київ-Нью-Йорк: Видавництво М.П. Коць, 2001. С. 252-275.
6. Прядко О.М. Історія розвитку вокально-хорового мистецтва України : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2024. 120 с.
7. Шейко В. М. Історія української культури: монографія. Х.: ХДАК, 2001. 400 с.

Допоміжна

1. Бурега В. В. Из истории хора Киевской Духовной Академии в ХІХ – начале ХХ века / Труды Київської Духовної Академії. К., 2010. № 12. С. 226–245.
2. Бермес І. Хорове мистецтво ХVІІ–ХVІІІ ст.: засади функціонування (на прикладі Києво-Могилянської академії). Молодь і ринок. 2011. № 9 (80). С. 82–87.
3. Бурбан М. Українські хори та диригенти. Дрогобич : Посвіт, 2007. 668 с.
4. Кузьмінський І. Реформа церковного співу митрополита Петра Могили у Києві. Українська музика. 2018. № 2 (28). С. 5–11.
5. Лашенко А.П. Українське хорове мистецтво ХХ ст. / Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського. Музичне виконавство. Вип. 14. Кн. 6. К.; 1999. С. 18 - 31.
6. Синкевич Н. Київська хорова школа: етапи становлення та розвитку. Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. Івано-Франківськ, 2009. Вип. 15-16. С. 232–238.

Інформаційні ресурси

1. <http://bdpu.org/library.html>
2. <http://edu.bdpu.org/>
3. <https://dspace.bdpu.org.ua/home?tl.page=1>
4. <http://surl.li/wibtev>